

Wsparcie rodziny przez kościelne jednostki organizacyjne w ramach pomocy społecznej organizowanej przez organy administracji publicznej

Family support rendered by the Church organizational units within the
framework of social assistance provided by public administration bodies

dr hab. Michał Poniatowski
Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego
ORCID 0000-0002-7263-4550
e-mail: m.poniatowski@uksw.edu.pl

Streszczenie: W artykule zostało przeanalizowane zagadnienie wsparcia rodziny przez kościelne jednostki organizacyjne w ramach pomocy społecznej organizowanej przez organy administracji publicznej. W pierwszej kolejności przedstawiony został pluralizm podmiotów wspierających instytucję rodziny, zarówno podmiotów publicznych jak i niepublicznych w rozumieniu prawa świeckiego. Następnie ukazano rodzinę jako cel pomocy społecznej organizowanej przez organy administracji publicznej, w szczególności w kontekście norm rangi konstytucyjnej. Artykuł zawiera również wywód w zakresie współdziałania kościelnych jednostek organizacyjnych z organami administracji publicznej wraz z ukazaniem jego podstaw i zakresu. Wnioski o charakterze ogólnym zostały zawarte w zakończeniu.

Słowa kluczowe: rodzina, obowiązki małżeńskie, pomoc społeczna, relacje Kościoła i państwa, działalność charytatywna

Abstract: This article examines the subject of family support rendered by the Church organizational units within the framework of social assistance provided by public administration bodies. It starts with presenting the pluralism of entities supporting the institution of the family – both public and non-public ones – within the meaning of secular law. Next, the family is demonstrated as a goal of social assistance organized by public administration bodies, particularly in the context of constitutional norms. The article also illustrates the cooperation between the Church organizational units and public administration bodies, outlining its foundations and scope. The article ends with general conclusions. (tłum. M. Porembska)

Keywords: family, marital obligations, social assistance, Church-state relations, charitable activity

Treść: Wprowadzenie. 1. Pluralizm podmiotów wspierających instytucję rodziny. 2. Rodzina jako cel pomocy społecznej organizowanej przez organy administracji publicznej. 3. Współdziałanie kościelnych jednostek organizacyjnych z organami administracji publicznej. Zakończenie.

Wprowadzenie

Na małżonkach, którzy są rodzicami spoczywa obowiązek troszczenia się o wychowanie potomstwa. Obowiązek ten jest wyrażony w różnym zakresie zarówno w prawie świeckim, jak i prawie kanonicznym. W przypadku małżonków będących wiernymi Kościoła katolickiego ten obowiązek odnosi się do wielu aspektów wychowania, zarówno fizycznego, społecznego i kulturalnego, jak i moralnego oraz religijnego¹. Choć prawo świeckie w ramach modelu państwa świeckiego nie nakłada obowiązku wychowania religijnego (lecz uznaje prawo do takiego wychowania, w tym poprzez naukę religii²) to w pozostałym zakresie obowiązek wychowania wyrażony w prawie świeckim może być w niektórych przypadkach zbieżny z obowiązkiem przewidzianym w prawie kanonicznym m.in. w kontekście wychowania fizycznego czy kulturalnego.

W wykonywaniu tego obowiązku małżonkowie mogą w niektórych przypadkach spodziewać się odpowiedniej pomocy zarówno nie tylko ze strony innych wiernych lub obywateli, ale również ze strony jednostek organizacyjnych Kościoła, jak i organów administracji publicznej. Podmioty te mogą również ze sobą współdziałać w niesieniu tej pomocy m.in. w przypadku rodziny korzystającej

¹ Zgodnie z kan. 1136 Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r.: „Na rodzicach spoczywa najpoważniejszy obowiązek i przysługujące im w pierwszej kolejności prawo troszczenia się, stosownie do swoich możliwości, o wychowanie potomstwa zarówno fizyczne, społeczne i kulturalne, jak i moralne oraz religijne”. Tekst polski: Zaktualizowany przekład na język polski Kodeksu prawa kanonicznego z 1983 r. przyjęty przez Konferencję Episkopatu Polski podczas 390. Zebrania Plenarnego uchwałą nr 22/390/2021 z 18 listopada 2021 r.

² Por. art. 48 ust. 1 w zw. z art. 53 ust. 4 Konstytucji z 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. 1997 Nr 78 poz. 483 z późn. zm.

z pomocy społecznej. W zakresie tego współdziałania analizy wymaga zagadnienie wsparcia rodziny przez kościelne jednostki organizacyjne w ramach pomocy społecznej organizowanej przez podmioty publiczne i będzie ono przedmiotem rozważań zawartych w niniejszym artykule. Analiza tak ujętego wsparcia z uwagi na ograniczoną objętość artykułu będzie odnosiła się do funkcjonowania wyłącznie do jednostek organizacyjnych Kościoła katolickiego i form pomocy społecznej w ramach polskiego porządku prawnego³.

1. Pluralizm podmiotów wspierających instytucję rodziny

W polskim systemie prawnym rodzina jest chroniona począwszy od norm rangi konstytucyjnej. Zgodnie z art. 18 Konstytucji 1997 r.: „Małżeństwo jako związek kobiety i mężczyzny, rodzina, macierzyństwo i rodzicielstwo znajdują się pod ochroną i opieką Rzeczypospolitej Polskiej”⁴. Obowiązek ten nie powinien jednak pozostawać

³ Warto zwrócić uwagę, że kościelne jednostki organizacyjne to pojęcie ustawowe, które zawiera w sobie kościelne osoby prawne. Por. art. 13 ust. 1 ustawy z 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej, tekst jedn. Dz. U. 2023 poz. 1966. Ustawa zwana dalej także u.s.p.k.k.

⁴ Por. także M. PONIATOWSKI, *Konstytucyjne podstawy udzielania pomocy społecznej dla rodziny*, w: U. BEJMA, M. IŻYCKI, L. SZOT (red.), *Służąc rodzinie i Ojczyźnie... Św. Janowi Pawłowi II w 100. rocznicę urodzin*, Pelplin 2020, s. 145-160. Obowiązek ochrony rodziny przez państwo jest wyrażony w wielu europejskich konstytucjach. Przykładowo zgodnie z art. 53 konstytucji Słowenii z 23 grudnia 1991 r.: „Państwo otacza opieką rodzinę, macierzyństwo, ojcostwo, dzieci i młodzież oraz tworzy niezbędne warunki do sprawowania tej opieki”. Tekst polski: *Konstytucja Republiki Słowenii*, tłum. P. WINCZOREK, w: W. STAŚKIEWICZ (red.), *Konstytucje państw Unii Europejskiej*, Warszawa 2011, s. 733. Por. także art. 41 ust. 1 konstytucji Irlandii z 1 lipca 1937 r., art. 6 ust. 1 konstytucji Niemiec z 23 maja 1949 r., art. 21 ust. 1 konstytucji Grecji z 9 czerwca 1975 r., art. 27 konstytucji Estonii z 28 czerwca 1992 r., art. 38 konstytucji Litwy z 25 października 1992 r., Analogiczny obowiązek został wielokrotnie wyrażony również w konstytucjach państw spoza europejskiej kultury prawnej m.in. w art. 226 konstytucji Brazylii z 5 października 1988 r., art. 27 ust. konstytucji Kazachstanu z 30 sierpnia 1995 r. czy art. 14 ust. 3 konstytucji Namibii z 9 lutego 1990 r. W orzecznictwie polskiego Trybunału Konstytucyjnego odnaleźć można stanowisko, zgodnie z którym w art. 17 Konstytucji wyrażono zasadę

jedynie deklaracją⁵. W aktach niższego rzędu jest on uszczegóławiany, w tym w ramach pomocy społecznej organizowanej przez organy administracji publicznej na podstawie ustawy o pomocy społecznej⁶. Ponadto obowiązek ten nie oznacza wyłączności tych podmiotów publicznych w sprawowaniu ochrony nad instytucją rodziny, choćby z uwagi na ustrojową zasadę pomocniczości⁷. Analogiczne wnioski można wysnuć wobec obowiązku państwa określonego w art. 71 ust. 1 Konstytucji, zgodnie z którą: „Państwo w swojej polityce społecznej i gospodarczej uwzględnia dobro rodziny. Rodziny znajdujące się w trudnej sytuacji materialnej i społecznej, zwłaszcza wielodzietne i niepełne, mają prawo do szczególnej pomocy ze strony władz publicznych”. Konstytucyjne obowiązki pomocy rodzinie można podzielić na obowiązki o charakterze stałym (uwzględnianie dobra każdej rodziny) i obowiązki o charakterze warunkowym (pomoc rodzinom znajdującym się w trudnej sytuacji materialnej i społecznej)⁸. Pomoc

programową, która jest skonkretyzowana w innych postanowieniach Konstytucji (art. 70 ust. 3, art. 71, czy w art. 72) i powinna być skonkretyzowana na poziomie ustawowym. Z zasady tej nie można jednak bezpośrednio wyprowadzać żadnych praw podmiotowych i dochodzić roszczeń. Por. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 18 listopada 2014 r., sygn. akt SK 7/11, publ. Dz. U. 2014 poz. 1652.

⁵ Trybunał Konstytucyjny zwrócił uwagę, że w treści nie została zawarta konkretna forma wsparcia rodzin. Por. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 21 października 2012 r., sygn. akt K 38/13, publ. Dz. U. 2014 poz. 1443. Realizacja tego obowiązku ma miejsce w wielu ustawach m.in. ustawie z 8 września 2006 r. o finansowym wsparciu rodzin i innych osób w nabywaniu własnego mieszkania, tekst jedn. Dz. U. 2023 poz. 1296.

⁶ W wyroku z 12 kwietnia 2011 r. Trybunał Konstytucyjny (sygn. akt SK 62/08, publ. Dz. U. 2011 Nr 87, poz. 492) stwierdził, że to przede wszystkim w ustawie o pomocy społecznej skonkretyzowane są formy pomocy adresowane do rodzin w trudnej sytuacji materialnej i społecznej.

⁷ Por. także M. GRANAT, *Zasada pomocniczości i jej zastosowanie w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego*, w: A. GAJDA, K. GRAJEWSKI, A. RYTEL-WARZOCHA, P. UZIĘBŁO, M.M. WISZOWATY (red.), *Konstytucjonalizm polski. Refleksje z okazji 70-lecia urodzin i 45-lecia pracy naukowej Profesora Andrzeja Szmajty*, Gdańsk 2020, s. 166-172.

⁸ Zdaniem Trybunału Konstytucyjnego: „pomoc dla rodzin w trudnej sytuacji materialnej i społecznej, zwłaszcza wielodzietnych i niepełnych, ma mieć charakter «szczególny», a więc wykraczający poza zwykłą pomoc dla osób utrzymujących

ta powinna być udzielana przez zharmonizowane rozwiązania systemowe a nie tylko system zabezpieczenia społecznego⁹.

Rodzina jest chroniona również przez inne podmioty, w tym jednostki organizacyjne Kościoła katolickiego i innych związków wyznaniowych, czy też osoby prawne działające w ramach działalności pożytku publicznego. Przykładowo taka pomoc może być niesiona w ramach prowadzenia przez parafie czy fundacje różnego rodzaju poradni dla małżonków tworzących rodzinę¹⁰. W systemie prawnym *explicite* uznawane jest prawo do niesienia takiej pomocy. Przykładowo zgodnie z art. 36 ustawy o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej: „Organizacje, których celem jest krzewienie trzeźwości, oddziaływanie na osoby nadużywające alkoholu lub używające narkotyków oraz udzielanie pomocy ich rodzinom, mogą być tworzone także w formie organizacji kościelnych, o których mowa w art. 34, lub organizacji katolickich, o których mowa w art. 35”¹¹. Takimi podmiotami mogą być zatem funkcjonujące poza prawem o stowarzyszeniach albo w ramach tego prawa

dzieci albo pomoc świadczoną innym osobom”. Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 15 listopada 2005 r., sygn. akt P 3/05, publ. Dz. U. 2005 Nr 233, poz. 1994.

⁹ Por. *Tamże*. Por. także wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 15 października 2001 r., sygn. akt K 12/01, publ. Dz. U. 2001 Nr 122, poz. 1349.

¹⁰ Jak trafnie zauważył A. Domaszk każda parafia powinna prowadzić działalność charytatywną. Por. A. DOMASZK, *Zarządzanie dobrami doczesnymi parafii*, Warszawa 2020, s. 248. Por. także 58 ust. 1 u.s.p.k.k. w zw. z art. 2 ust. 1 ustawy z 6 kwietnia 1984 r. o fundacjach, tekst jedn. Dz. U. 2023 poz. 166. Tego typu działalność mogą nawet prowadzić spółki z ograniczoną odpowiedzialnością zakładane przez kościelne jednostki organizacyjne, albowiem mogą one działać w każdym celu prawnie dopuszczalnym. Por. art. 151 § 1 ustawy z 15 września 2000 r. Kodeks spółek handlowych, tekst jedn. Dz. U. 2024 poz. 18 z późn. zm. Por. także M. PONIATOWSKI, *Utworzenie spółki z ograniczoną odpowiedzialnością przez kościelne osoby prawne prowadzące działalność charytatywno-opiekuńczą*, Prawo Kanoniczne 66 (2023) 1, s. 173.

¹¹ W orzecznictwie sądów administracyjnych można odnaleźć pogląd że rozróżnienie pomiędzy organizacją kościelną i organizacją katolicką wynika z trybu ich powołania. Por. wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z 10 września 2013 r., sygn. akt IV SA/Wa 1258/13, publ. CBOSA, Legalis nr 791397, Lex nr 1377783.

z uwzględnieniem pewnych norm szczegółowych. W pierwszym przypadku pomoc tym rodzinom może być udzielana przez organizacje kościelne erygowane przez biskupa diecezjalnego lub w ramach statutowych zakonnych przez wyższego przełożonego zakonnego, bądź też przez Konferencję Episkopatu Polski – w przypadku organizacji o zasięgu ponaddiecezjalnym – lub organizacje kościelne założone przez wiernych z udziałem proboszcza, rektora kościoła lub przełożonego zakonnego za zezwoleniem odpowiedniej władzy kościelnej¹². W drugim przypadku taka pomoc może być udzielana przez organizacje katolickie założone za aprobatą władzy kościelnej, która zatwierdza im kapelana lub asystenta kościelnego. Tego typu podmioty działają w łączności z hierarchią kościelną¹³. Organizacjami katolickimi mogą być stowarzyszenia rejestrowe lub nierejestrowe (zwykle)¹⁴.

Mając powyższe na uwadze można dojść do wniosku, że w polskim systemie prawnym istnieje pluralizm podmiotów wspierających rodzinę. Wsparcie rodziny przez te podmioty nie jest tożsame, albowiem mogą występować różnice w zakresie jego podstawy i zakresu. Ów pluralizm nie jest jedynie opisem stanu faktycznego, ale wymogiem o charakterze prawnym wynikającym z norm rangi konstytucyjnej, międzynarodowej czy ustawowej. Państwo nie może wprowadzić swego monopolu organów administracji publicznej na pomoc rodzinie.

2. Rodzina jako cel pomocy społecznej organizowanej przez organy administracji publicznej

Ochrona rodziny może mieć miejsce w wielu obszarach, w tym w zakresie pomocy społecznej. W tym miejscu należy zauważyć, że

¹² Por. art. 34 u.s.p.k.k.

¹³ Por. *Tamże*, art. 35.

¹⁴ Por. art. 8 ust. 1, art. 40 ustawy z 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach, tekst jedn. Dz. U. 2020 poz. 2261.

pomoc społeczna może być przedmiotem działania wielu podmiotów zarówno publicznych jak i niepublicznych.

Szeroko rozumiana pomoc społeczna wobec rodziny była najpierw udzielana przez podmioty niepubliczne poczynając od kościelnych jednostek organizacyjnych, które wykonywały w ten sposób przykazanie miłości¹⁵. Jednostki te prowadziły pomoc zarówno niejako zastępując funkcje rodziny (np. prowadzenie domów dziecka) albo ją wspierając (np. prowadzenie domów dla samotnych matek, wdów, prowadzenie jadłodajni). Wielowiekowa działalność Kościoła w tym zakresie¹⁶ i jej specyfika była wspierana¹⁷ lub uznawana przez władzę państwową w różnych aktach normatywnych, w tym międzynarodowych¹⁸ i ustawowych¹⁹. Możliwość udzielania pomocy w ramach

¹⁵ Por. także M. MARCZEWSKI, *Posługa charytatywna diakona w Kościele pierwszych wieków*, Vox Patrum 16 (1996) 30-31, s. 217-228.

¹⁶ Por. także J. KORAL, *Podstawy działalności charytatywnej Kościoła na przykładzie organizacji Caritas. Studium etyczno-społeczne*, Kraków 2000, s. 55.

¹⁷ Takie wsparcie może mieć formę zwolnień podatkowych. Por. art. 17 ust. 1 pkt 4, 4a, 6c ustawy z 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych, tekst jedn. Dz. U. 2025 poz. 278 z późn. zm. Por. także M. PONIATOWSKI, *Ustawowe zwolnienia od opodatkowania z tytułu przychodów z działalności charytatywnej osób prawnych Kościoła katolickiego*, Warszawa 2024, s. 104-105.

¹⁸ Zgodnie z art. 22 ust. 1 Konkordatu między Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą Polską z 28 lipca 1993 r., Dz. U. 1998 Nr 51 poz. 318: „Działalność służąca celom humanitarnym, charytatywno-opiekuńczym, naukowym i oświatowo-wychowawczym, podejmowana przez kościelne osoby prawne, jest zrównana pod względem prawnym z działalnością służącą analogicznym celom i prowadzoną przez instytucje państwowe”. Takie uznanie nie ma charakteru wyjątkowego we współczesnych konkordatach. Por. M. PONIATOWSKI, *Ustawowe zwolnienia ... dz. cyt.*, 80-82.

¹⁹ Por. art. 39 pkt 4 u.s.p.k.k.: „Działalność charytatywno-opiekuńcza Kościoła obejmuje w szczególności: „organizowanie pomocy sierotom, osobom dotkniętym klęskami żywiołowymi i epidemiami, ofiarom wojennym, znajdującym się w trudnym położeniu materialnym lub zdrowotnym rodzinom i osobom, w tym pozbawionym wolności”. Ustawa zawiera zatem katalog przykładowy. Por. także wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Gdańsku z 19 lutego 2014 r., sygn. akt I SA/Gd 1672/13, publ. CBOSA, Legalis nr 953625, Lex nr 1469641; wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z 22 stycznia 2013 r., sygn. akt II FSK 1075/11, publ. CBOSA, Legalis nr 594099, Lex nr 1288353; wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z 13 kwietnia 2017 r., sygn. akt VIII SA/

pomocy społecznej została również zawarta w normie o charakterze generalnym. Aktualnie zgodnie z art. 4 ust. 1 pkt 1 ustawy z 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie²⁰: „Sfera zadań publicznych, o której mowa w art. 3 ust. 1, obejmuje zadania w zakresie: [...] pomocy społecznej, w tym pomocy rodzinom i osobom w trudnej sytuacji życiowej oraz wyrównywania szans tych rodzin i osób”²¹. Tego typu pomoc może być wykonywana nie tylko przez organizacje pozarządowe²², ale także przez podmioty, które zostały wymienione w katalogu zawartym w art. 3 ust. 3 tej ustawy²³. Tym samym kościelne jednostki organizacyjne mogą aktualnie wspierać rodziny w ramach pomocy społecznej zarówno na podstawie norm prawa wyznaniowego sensu stricto, jak i sensu largo. W tym zakresie podmioty te korzystają z odpowiedniej autonomii zgodnie z zasadą poszanowania autonomii i niezależności Kościoła i państwa, która może przejawiać się m.in. w ich rozbudowanej strukturze organizacyjnej pozwalającej na równoległe prowadzenie posługi miłosierdzia, działalności charytatywnej lub działalności pożytku publicznego co wiąże się chociażby z różnymi obowiązkami

Wa 770/16, publ. CBOSA, Legalis nr 16033884, Lex nr 2277531. W takim katalogu wymieniono m.in. możliwość pomocy rodzinom. Udzielenie pomocy rodzinom w ramach działalności charytatywno-opiekuńczej może polegać przykładowo na pokrycie zadłużenia czynszowego czy leczenie specjalistyczne. Por. wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Szczecinie z 14 grudnia 2005 r., sygn. akt I SA/Sz 199/05, publ. CBOSA, Legalis nr 334536, Lex nr 858131.

²⁰ Tekst jedn. Dz. U. 2025 poz. 1338. Ustawa zwana dalej także u.d.p.p.w.

²¹ Przepis ten należy interpretować również pod względem systemowym. Por. wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Rzeszowie z 19 czerwca 2006 r., sygn. akt I SA/Rz 400/06, publ. CBOSA, Legalis nr 80205, Lex nr 211305. W związku z tym należy mieć na uwadze również normy zawarte w ustawie o pomocy społecznej.

²² Por. art. 3 ust. 2 u.d.p.p.w.

²³ Zgodnie z art. 3 ust. 3 pkt 1 u.d.p.p.w. pomoc taka może być udzielana przez „osoby prawne i jednostki organizacyjne działające na podstawie przepisów o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej, o stosunku Państwa do innych kościołów i związków wyznaniowych oraz o gwarancjach wolności sumienia i wyznania, jeżeli ich cele statutowe obejmują prowadzenie działalności pożytku publicznego”.

w zakresie sprawozdawczości. Podmioty te mogą samodzielnie organizować tak rozumianą pomoc społeczną w zakresie pomocy rodzinie.

W aspekcie historycznym można zauważyć, że organizacja pomocy społecznej, w tym pomoc społeczna rodzinie przez organy administracji publicznej wykształciła się później niż w przypadku kościelnych jednostek organizacyjnych²⁴. Aktualnie istnieje wiele podmiotów administracji publicznej, które mają obowiązek odpowiedniego organizowania pomocy społecznej m.in. gmina²⁵, powiat²⁶, samorząd województwa²⁷, wojewoda²⁸ czy minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego²⁹. W przeciwieństwie do podmiotów niepublicznych organy administracji publicznej mają obowiązek organizowania pomocy społecznej³⁰. Zgodnie z art. 2 ust. 1 ustawy o pomocy społecznej: *„Pomoc społeczna jest instytucją polityki społecznej państwa, mającą na celu umożliwienie osobom i rodzinom przezwyciężanie trudnych sytuacji życiowych, których nie są one w stanie pokonać, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości”*. Istotą tej pomocy jest wspieranie a nie wyręczanie rodzin w przezwyciężaniu trudnych sytuacji życiowych³¹. Zgodnie z wyrokiem Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Poznaniu z 27 stycznia 2023 r.³²: „[...] słowo „pomoc”, które oznacza „wspieranie kogoś fizycznie lub moralnie, wsparcie, ratunek” (E. Sobol,

²⁴ Zdaniem niektórych autorów w Europie początki regulacji prawnej w zakresie pomocy społecznej sięgają XVI w. Por. I. SIERPOWSKA, *Prawo pomocy społecznej*, Warszawa 2011, s. 13.

²⁵ Por. art. 17-18 ustawy z 13 marca 2004 r. o pomocy społecznej, tekst jedn. Dz. U. 2025 poz. 1214 z późn. zm. Ustawa zwana dalej także u.p.s.

²⁶ Por. *Tamże*, art. 19-20.

²⁷ Por. *Tamże*, art. 21-21a.

²⁸ Por. *Tamże*, art. 22.

²⁹ Por. *Tamże* art. 23.

³⁰ Por. *Tamże*, art. 2 ust. 2.

³¹ Por. wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z 23 czerwca 2020 r., sygn. akt I SA/Wa 2582/19, publ. CBOSA, Legalis nr 2502100, Lex nr 3078422. Por. także wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Łodzi z 10 stycznia 2025 r., sygn. akt II SA/Łd 690/24, publ. CBOSA, Legalis nr 3169893, Lex nr 3835093.

³² Sygn. akt II SA/Po 835/22, publ. CBOSA, Legalis nr 2893894, Lex nr 3490868.

Popularny słownik języka polskiego PWN, Warszawa 2003, s. 717). Słownikowe znaczenie «pomocy» prowadzi do wniosku, że jej celem jest wsparcie, ułatwienie osiągnięcia jakiegoś zamierzonego celu, a nie wyręczenie osoby podejmującej starania. [...] polityka społeczna nie prowadzi do wyręczenia osoby potrzebującej, tylko do umożliwienia przezwyciężenia trudności życiowych”³³. Podmiotem, do którego jest kierowana pomoc jest szeroko rozumiana rodzina, którą mogą stanowić rodzice wraz z dziećmi³⁴.

W związku z tym można dojść do wniosku, że obowiązkowa pomoc społeczna, która jest organizowana przez organy administracji publicznej jest skierowana także wobec rodziny co należy uznać za bezpośrednią realizację konstytucyjnego obowiązku ochrony rodziny znajdującej się w trudnej sytuacji materialnej i społecznej i pośrednią realizację konstytucyjnego obowiązku ochrony instytucji rodziny.

3. Współdziałanie kościelnych jednostek organizacyjnych z organami administracji publicznej

Wobec wspomnianego wcześniej pluralizmu podmiotów, których celem jest m.in. wspieranie instytucji rodziny pojawia się pytanie czy podmioty te mogą funkcjonować w izolacji czy też pozostają ze sobą w odpowiedniej relacji?

Ustawa o pomocy społecznej nakłada na organy administracji rządowej i samorządowej obowiązek organizowania pomocy społecznej i współpracowania w tym zakresie z organizacjami społecznymi i pozarządowymi, Kościołem Katolickim, innymi kościołami,

³³ Por. także wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z 27 lipca 2021 r., sygn. akt I OSK 3038/19, publ. CBOSA, Legalis nr 2656398, Lex nr 3289643.

³⁴ Zgodnie z art. 6 pkt 14) u.p.s.: „Użyte w ustawie określenia oznaczają: [...] rodzina – osoby spokrewnione lub niespokrewnione pozostające w faktycznym związku, wspólnie zamieszkujące i gospodarujące”. Wśród przedstawicieli doktryny odnaleźć można pogląd, iż takie ujęcie rodziny ma charakter autonomiczny. Por. S. NITECKI, *Dom pomocy społecznej. Kierowanie i umieszczanie osób. Ustalanie odpłatności za pobyt*, Warszawa 2023, s. 35.

związkami wyznaniowymi oraz osobami fizycznymi i prawnymi³⁵. Organy te powinny współpracować z innymi podmiotami na zasadzie partnerstwa³⁶. Dodatkowo obowiązek współdziałania z organizacjami pozarządowymi może wynikać z norm określających zadania organu administracji publicznej zawartych w samej ustawie o pomocy społecznej, jak również poza tą ustawą³⁷. Po stronie organów administracji publicznej istnieje zatem stały obowiązek współdziałania³⁸. Choć ustawa nie nakłada natomiast obowiązku współdziałania z organami administracji publicznej na pozostałe podmioty, to w praktyce podmioty te podejmują przedmiotowe współdziałanie. Jednakże w przypadku kościelnych jednostek organizacyjnych należy również uwzględnić inne normy, które nakładają obowiązek współdziałania na rzecz dobra człowieka i dobra wspólnego³⁹.

³⁵ Por. art. 2 ust. 2 u.p.s.

³⁶ Por. *Tamże*, art. 2 ust. 2. W innych ustawach również można odnaleźć doprecyzowanie obowiązku współdziałania przez zasadę partnerstwa. Przykładowo współpraca, o której mowa w art. 5 ust. 1 u.d.p.p.w. powinna się odbywać na zasadach pomocniczości, suwerenności stron, partnerstwa, efektywności, uczciwej konkurencji i jawności. Por. *Tamże*, art. 5 ust. 3. W tej ustawie istotą zasady partnerstwa jest zakaz nadużywania przez każdą ze stron swojej pozycji. Por. P. STASZCZYK, *Ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie*, Warszawa 2022, s. 46.

³⁷ W tym zakresie minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego ma obowiązek współdziałania z organizacjami pozarządowymi. Por. art. 23 ust. 1 pkt 10 u.p.s. Z uwagi na zrównanie w uprawnieniach kościelnych jednostek organizacyjnych z organizacjami pozarządowymi należy dojść do wniosku, że minister ten powinien w przedmiotowym zakresie współdziałać również z kościelnymi jednostkami organizacyjnymi. Por. art. 3 ust. 3 u.d.p.p.w. Obowiązek współdziałania został zawarty w ustawach dotyczących funkcjonowania poszczególnych jednostek samorządu terytorialnego. Por. art. 7 ust. 1 pkt 19 ustawy z 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym, tekst jedn. Dz.U. 2025 poz. 1153, art. 4 ust. 1 pkt 22 ustawy z 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym, tekst jedn. Dz. U. 2024 poz. 107 z późn. zm., art. 12 ust. 1 pkt 4) ustawy z 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa, tekst jedn. 2025 poz. 581.

³⁸ W orzecznictwie można odnaleźć pogląd, że organy administracji publicznej nie mają wszystkich zasobów, aby udzielić pomocy społecznej. Por. wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Poznaniu z 27 stycznia 2023 r., sygn. akt II SA/Po 835/22.

³⁹ Por. art. 25 ust. 3 Konstytucji i art. 1 Konkordatu.

Ponadto należy podkreślić deklarację współdziałania wyrażoną w art. 11 Konkordatu między Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą Polską z 28 lipca 1993 r.⁴⁰, zgodnie z którym: „Układające się Strony deklarują wolę współdziałania na rzecz obrony i poszanowania instytucji małżeństwa i rodziny będących fundamentem społeczeństwa. Podkreślają one wartość rodziny, przy czym Stolica Apostolska, ze swej strony, potwierdza naukę katolicką o godności i nierozzerwalności małżeństwa”. W ich przypadku należy dojść do wniosku na podstawie wykładni systemowej i funkcjonalnej, że powinny one odpowiednio współdziałać również z organami administracji publicznej w zakresie wsparcia rodziny w ramach pomocy społecznej przy zachowaniu ich autonomii i niezależności.

Współdziałanie kościelnych jednostek organizacyjnych z organami administracji publicznej w zakresie wsparcia rodziny w ramach pomocy społecznej organizowanej przez te organy może odnosić się do świadczeń z zakresu pomocy społecznej. Ustawa o pomocy społecznej zawiera złożony katalog świadczeń, które można podzielić na świadczenia pieniężne i niepieniężne⁴¹. W przypadku świadczeń pieniężnych kościelne jednostki organizacyjne mogą współdziałać z organami administracji publicznej w taki sposób, aby beneficjenci pomocy społecznej będący członkami rodziny mieli ułatwioną kontynuację nauki opłacaną ze świadczeń pieniężnych⁴², czy też pokrycie wydatków związanych z nauką języka polskiego dla cudzoziemców⁴³. Zespół kościelnych jednostek organizacyjnych jest w stanie udzielić pomocy nie tylko w zakresie działalności charytatywnej, ale także edukacyjnej.

W przypadku świadczeń niepieniężnych współdziałanie kościelnych jednostek organizacyjnych i organów administracji publicznej może odnosić się w odpowiednim zakresie do wielu świadczeń⁴⁴.

⁴⁰ Dz. U. 1998 Nr 51 poz. 318.

⁴¹ Por. art. 36 u.p.s.

⁴² Por. *Tamże*, art. 36 pkt 1) lit. f).

⁴³ Por. *Tamże*, art. 36 pkt 1) lit. g).

⁴⁴ Takimi świadczeniami mogą być m.in.: 1. praca socjalna, 2. sprawienie pogrzebu, 3. poradnictwo specjalistyczne, 4. interwencja kryzysowa, 5. schronienie, 6. posiłek,

Przykładowo kościelna jednostka organizacyjna w ramach tego współdziałania może prowadzić jadłodajnię współfinansowaną ze środków publicznych bezpośrednio (np. poprzez finansowanie projektu charytatywnego na podstawie umowy) lub pośrednio (np. w ramach środków uzyskanych z 1,5 % dla kościelnej jednostki organizacyjnej posiadającej status organizacji pożytku publicznego), czy też może zapewnić na tej samej zasadzie niezbędne ubranie lub schronienie⁴⁵. W niektórych przypadkach organ administracji publicznej nie jest w stanie zapewnić świadczeń w jakimkolwiek zakresie bez współdziałania kościelnych jednostek organizacyjnych np. w zakresie sprawienia pogrzebu zgodnie z wyznaniem zmarłego⁴⁶.

Współdziałanie kościelnych jednostek organizacyjnych z organami administracji publicznej w zakresie wsparcia rodziny w ramach pomocy społecznej organizowanej przez te organy może odnosić się

7. niezbędne ubranie, 8. usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania, w ośrodkach wsparcia i w rodzinnych domach pomocy, 9. specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania oraz w ośrodkach wsparcia, 10) mieszkanie treningowe lub wspomagane, 11) pobyt i usługi w domu pomocy społecznej, w tym usługi wsparcia krótkoterminowego, 12) pomoc w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych, w tym w mieszkaniu treningowym lub wspomagany, pomoc w uzyskaniu zatrudnienia, pomoc na zagospodarowanie – w formie rzeczowej dla osób usamodzielnianych.

⁴⁵ Wojewódzki Sąd Administracyjny w Gliwicach w wyroku z 10 lutego 2009 r. (sygn. akt IV SA/Gl 417/08, publ. CBOSA, Legalis nr 166718, Lex nr 545982) stwierdził: „Udzielenie schronienia [...] następuje przez przyznanie tymczasowego miejsca noclegowego w noclegowniach, schroniskach, domach dla bezdomnych lub innych miejscach do tego przeznaczonych”.

⁴⁶ Zgodnie z art. 44 u.p.s.: „Sprawienie pogrzebu odbywa się w sposób ustalony przez gminę, zgodnie z wyznaniem zmarłego”. Ustawa ta nie zawiera jednak szczegółowej normy określającej właściwy organ gminy do sprawienia pogrzebu, co było przedmiotem rozważań w orzecznictwie sądów administracyjnych. Zgodnie z wyrokiem Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Gliwicach z 3 grudnia 2020 r. (sygn. akt III SA/Gl 453/20, publ. CBOSA, Legalis nr 2526785, Lex nr 3097649) w związku z domniemaniem kompetencji rady gminy należy uznać, że organem tym jest rada gminy, dla której właściwą formą działania są uchwały, zaś sprawienie w konkretnym przypadku pogrzebu należy do organu wykonawczego według sposobu określonego w uchwale.

także do prowadzenia domów pomocy społecznej⁴⁷. Zgodnie z art. 57 ust. 1 pkt 2 u.p.s.: „Domy pomocy społecznej mogą prowadzić, po uzyskaniu zezwolenia wojewody: [...] Kościół Katolicki, inne kościoły, związki wyznaniowe oraz organizacje społeczne, fundacje i stowarzyszenia”⁴⁸. Ponadto domy pomocy społecznej można podzielić na następujące typy domów, dla: 1. osób w podeszłym wieku; 2. osób przewlekle somatycznie chorych; 3. osób przewlekle psychicznie chorych; 4. dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie; 5. dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie; 6. osób niepełnosprawnych fizycznie; 7. osób uzależnionych od alkoholu⁴⁹. Warto zauważyć na przykładzie funkcjonowania domów pomocy społecznej dla osób uzależnionych od alkoholu, że obowiązek współdziałania organów administracji publicznej z kościelnymi jednostkami organizacyjnymi, określony w art. 2 ust. 2 u.p.s. koresponduje z obowiązkiem współdziałania określonym w art. 1 ust. 3 ustawy z 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi⁵⁰, zgodnie z którym: „Organy, o których mowa w ust. 1, współdziałają również z Kościołem Katolickim i innymi kościołami oraz związkami wyznaniowymi w zakresie wychowania w trzeźwości i przeciwdziałania alkoholizmowi”. Jednocześnie należy zauważyć, że funkcjonowanie domu pomocy społecznej jest finansowane ze środków publicznych i beneficjenta⁵¹. Kościelne jednostki organiza-

⁴⁷ Takie domy będą miały charakter niepubliczny. Por. I. SIERPOWSKA, *Pomoc społeczna. Komentarz*, Warszawa 2014, s. 295.

⁴⁸ Obowiązek uzyskania zezwolenia dotyczy zatem zarówno podmiotów publicznych jak i niepublicznych. Por. wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z 29 lutego 2024 r., sygn. akt I OSK 510/23, publ. CBOSA, Legalis nr 3059472, Lex nr 3745732.

⁴⁹ Por. art. 56 u.p.s.

⁵⁰ Tekst jedn. Dz. U. 2023 poz. 2151 z późn. zm.

⁵¹ Zgodnie z wyrokiem Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Olsztynie z 9 listopada 2021 r. (sygn. akt II SA/Ol 777/21, publ. Legalis nr 2638945, Lex nr 3264292): „Prawodawca gwarantuje w art. 54 ust. 1 ustawy osobie wymagającej całodobowej opieki z powodu wieku, choroby lub niepełnosprawności, niemogącej samodzielnie funkcjonować w codziennym życiu, której nie można zapewnić niezbędnej pomocy w formie usług opiekuńczych, prawo do umieszczenia w domu pomocy

cyjne mogą udzielać szeroko rozumianej pomocy społecznej także w innych placówkach.

Z powyższego wynika, że współdziałanie kościelnych jednostek organizacyjnych i organów administracji publicznej w ramach pomocy organizowanej przez te organy ma charakter obowiązku, choć nie jest on tożsamy po każdej ze stron tego współdziałania. W wykonywaniu tego obowiązku kościelne jednostki organizacyjne winny z jednej strony realizować ogólną zasadę współdziałania Kościoła i państwa, ale dbać o zachowanie swojej autonomii i niezależności. Realizacja zasady współdziałania przez kościelne jednostki organizacyjne może odnosić się do świadczeń pieniężnych i niepieniężnych w ramach pomocy społecznej, w tym tworzenia systemu domów opieki społecznej.

Podsumowanie

Z uwagi na pluralizm podmiotów wspierających instytucję rodziny kościelne jednostki organizacyjne mogą udzielać szeroko rozumianej pomocy społecznej samodzielnie w ramach kościelnej posługi miłosierdzia, działalności charytatywnej, działalności pożytku publicznego lub współdziałając z innymi podmiotami niepublicznymi lub z organami administracji publicznej organizującymi pomoc społeczną zgodnie z ustawą o pomocy społecznej. Współdziałanie kościelnych jednostek organizacyjnych z organami administracji publicznej nie powinno jednak oznaczać wyzbycia się religijnego charakteru niesionej pomocy, albowiem stanowi ona nadal element wolności religijnej i jest wykonywana zgodnie z uznaną w Konstytucji i Konkordacie zasadą poszanowania autonomii i niezależności Kościoła i Państwa.

społecznej. Na zasadzie tych unormowań Państwo i samorządy terytorialne nie tylko mają obowiązek wykonywania zadań pomocy społecznej, ale muszą również ponosić związane z tym obciążenia finansowe. Wynika z nich zasada finansowania pomocy społecznej ze środków publicznych. Uzupełnieniem jednak powyższej zasady jest zasada odpłatności, określająca udział beneficjentów w pokrywaniu kosztów świadczeń pomocy społecznej”.

Wsparcie rodziny w ramach pomocy społecznej przez kościelne jednostki organizacyjne może być w niektórych przypadkach nieodzowne, aby małżonkowie, którzy są rodzicami spełnili obowiązek odpowiedniego wychowania potomstwa. Liczba spraw, w którym nie jest stwierdzana zgodnie z prawem kanonicznym nieważność małżeństwa a istnieją trudności w funkcjonowaniu rodziny natury materialnej wskazuje, że w takich przypadkach należy niejednokrotnie pochylić się nad kwestią zwiększenia form pomocy takim małżonkom w wykonywaniu ich praw i obowiązków.

References

Źródła prawa świeckiego

- Konstytucja Polski z 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. 1997 Nr 78 poz. 483 z późn. zm.
Konstytucja Kazachstanu z 30 sierpnia 1995 r.
Konstytucja Litwy z 25 października 1992 r.
Konstytucja Estonii z 28 czerwca 1992 r.
Konstytucja Słowenii z 23 grudnia 1991 r. Tekst polski: *Konstytucja Republiki Słowenii*, tłum. WINCZOREK P., w: W. STAŚKIEWICZ (red.), *Konstytucje państw Unii Europejskiej*, Warszawa 2011, s. 725-747.
Konstytucja Namibii z 9 lutego 1990 r.
Konstytucja Brazylii z 5 października 1988 r.
Konstytucja Grecji z 9 czerwca 1975 r.
Konstytucja Niemiec z 23 maja 1949 r.
Konstytucja Irlandii z 1 lipca 1937 r.
Konkordat między Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą Polską z 28 lipca 1993 r., Dz. U. 1998 Nr 51 poz. 318.
Ustawa z 8 września 2006 r. o finansowym wsparciu rodzin i innych osób w nabywaniu własnego mieszkania, tekst jedn. Dz. U. 2023 poz. 1296.
Ustawa z 13 marca 2004 r. o pomocy społecznej, tekst jedn. Dz. U. 2025 poz. 1214 z późn. zm.
Ustawa z 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, tekst jedn. Dz. U. 2025 poz. 1338.
Ustawa z 15 września 2000 r. Kodeks spółek handlowych, tekst jedn. Dz. U. 2024 poz. 18 z późn. zm.
Ustawa z 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym, tekst jedn. Dz. U. 2024 poz. 107 z późn. zm.
Ustawa z 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa, tekst jedn. 2025 poz. 581.
Ustawa z 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych, tekst jedn. Dz. U. 2025 poz. 278 z późn. zm.

Ustawa z 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym, tekst jedn. Dz.U. 2025 poz. 1153.

Ustawa z 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach, tekst jedn. Dz. U. 2020 poz. 2261.

Ustawa z 6 kwietnia 1984 r. o fundacjach, tekst jedn. Dz. U. 2023 poz. 166.

Ustawa z 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi, tekst jedn. Dz. U. 2023 poz. 2151 z późn. zm.

Źródła prawa kanonicznego

Sollemnis Conventio inter Apostolicam Sedem et Poloniae Rem Publicam, 28 VII 1993, AAS 90 (1998) 310-329.

Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus, 25.01.1983, AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317. Tekst polski: *Zaktualizowany przekład na język polski Kodeksu prawa kanonicznego z 1983 r. przyjęty przez Konferencję Episkopatu Polski podczas 390. Zebrania Plenarnego uchwałą nr 22/390/2021 z 18 listopada 2021 r.*

Orzecznictwo

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 18 listopada 2014 r., sygn. akt SK 7/11, publ. Dz. U. 2014 poz. 1652.

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 21 października 2012 r., sygn. akt K 38/13, publ. Dz. U. 2014 poz. 1443.

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 12 kwietnia 2011 r., sygn. akt SK 62/08, publ. Dz. U. 2011 Nr 87 poz. 492.

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 15 listopada 2005 r., sygn. akt P 3/05, publ. Dz. U. 2005 Nr 233 poz. 1994.

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 15 października 2001 r., sygn. akt K 12/01, publ. Dz. U. 2001 Nr 122 poz. 1349.

Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z 29 lutego 2024 r., sygn. akt I OSK 510/23, publ. CBOSA, Legalis nr 3059472, Lex nr 3745732.

Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z 27 lipca 2021 r., sygn. akt I OSK 3038/19, publ. CBOSA, Legalis nr 2656398, Lex nr 3289643.

Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z 22 stycznia 2013 r., sygn. akt II FSK 1075/11, publ. CBOSA, Legalis nr 594099, Lex nr 1288353.

Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Łodzi z 10 stycznia 2025 r., sygn. akt II SA/Łd 690/24, publ. CBOSA, Legalis nr 3169893, Lex nr 3835093.

Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Poznaniu z 27 stycznia 2023 r., sygn. akt II SA/Po 835/22, publ. CBOSA, Legalis nr 2893894, Lex nr 3490868.

Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Gliwicach z 3 grudnia 2020 r., sygn. akt III SA/Gl 453/20, publ. CBOSA, Legalis nr 2526785, Lex nr 3097649.

Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z 23 czerwca 2020 r., sygn. akt I SA/Wa 2582/19, publ. CBOSA, Legalis nr 2502100, Lex nr 3078422.

Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Gdańsku z 19 lutego 2014 r., sygn. akt I SA/Gd 1672/13, publ. CBOSA, Legalis nr 953625, Lex nr 1469641.

Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z 10 września 2013 r., sygn. akt IV SA/Wa 1258/13, publ. CBOSA, Legalis nr 791397, Lex nr 1377783.
Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Olsztynie z 9 listopada 2011 r., sygn. akt II SA/Ol 777/21, publ. Legalis nr 2638945, Lex nr 3264292.
Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Gliwicach z 10 lutego 2009 r., sygn. akt IV SA/Gl 417/08, publ. CBOSA, Legalis nr 166718, Lex nr 545982.
Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z 13 kwietnia 2007 r., sygn. akt VIII SA/Wa 770/16, publ. CBOSA, Legalis nr 16033884, Lex nr 2277531.
Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Rzeszowie z 19 czerwca 2006 r., sygn. akt I SA/Rz 400/06, publ. CBOSA, Legalis nr 80205, Lex nr 211305.
Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Szczecinie z 14 grudnia 2005 r., sygn. akt I SA/Sz 199/05, publ. CBOSA, Legalis nr 334536, Lex nr 858131.

Literatura

DOMASZK A., *Zarządzanie dobrami doczesnymi parafii*, Warszawa 2020.
NITECKI S., *Dom pomocy społecznej. Kierowanie i umieszczanie osób. Ustalanie odpłatności za pobyt*, Warszawa 2023.
PONIATOWSKI M., *Konstytucyjne podstawy udzielania pomocy społecznej dla rodziny*, w: U. BEJMA, M. IŻYCKI, L. SZOT (red.), *Konstytucyjne podstawy udzielania pomocy społecznej dla rodziny, w: Służąc rodzinie i Ojczyźnie... Św. Janowi Pawłowi II w 100. rocznicę urodzin*, Pelplin 2020, s. 145-160.
PONIATOWSKI M., *Ustawowe zwolnienia od opodatkowania z tytułu przychodów z działalności charytatywnej osób prawnych Kościoła katolickiego*, Warszawa 2024.
PONIATOWSKI M., *Utworzenie spółki z ograniczoną odpowiedzialnością przez kościelne osoby prawne prowadzące działalność charytatywno-opiekuńczą*, *Prawo Kanoniczne* 66 (2023) 1, s. 171-180.
SIERPOWSKA I., *Pomoc społeczna. Komentarz*, Warszawa 2014.
SIERPOWSKA I., *Prawo pomocy społecznej*, Warszawa 2011.
STASZCZYK P., *Ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie*, Warszawa 2022.

Nota o autorze

dr hab. Michał Poniatowski – doktor habilitowany nauk społecznych w zakresie prawa kanonicznego, adiunkt na Wydziale Prawa Kanonicznego Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, adwokat świecki, adwokat kościelny.